

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Кафедра психології

Л. Н. Смалиус

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА З КУРСУ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ»

для здобувачів вищої освіти
спеціальності С4 (053) «Психологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Черкаси – 2026

УДК 159.9:378.14

ББК 88+74.580.26

Смалиус Л. Н.

С 50 Методична розробка з курсу «Методика викладання психології» для здобувачів вищої освіти спеціальності С4 (053) «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Смалиус Л. Н. – Черкаси: Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2026. – 36 с. – 1 др. арк.

Рецензенти:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Н. В. Шавровська

кандидат психологічних наук, начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України ***М. В. Фомич***

*Затверджено на засіданні кафедри психології Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького*

*та на засіданні Вченої ради Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол № 08 від 25.02.2026 року)*

ISBN

У пропонованому посібнику представлено змістове наповнення семінарських та лабораторних занять навчального курсу «Методика викладання психології». Окреслено цілі та завдання курсу, визначено результати навчання. Представлено перелік тем, теоретичних питань для підготовки студентами до семінарських занять; розроблено систему практичних завдань для лабораторних занять, завдань для самостійної роботи.

© ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2026

© Л. Н. Смалиус, 2026

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ.....	9
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	30
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА	33

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методична розробка з курсу «Методика викладання психології» для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» освітнього ступеня «бакалавр» є складовою навчально-методичного забезпечення та виступає методичним інструментом викладача як додаток до робочої програми у організації та проведенні семінарських і лабораторних занять з «Методики викладання психології» та для виконання завдань для самостійної роботи.

Мета посібника: надати здобувачам вищої освіти базові знання з особливостей викладання психології у закладах середньої, фахової передвищої та вищої освіти; знання активних методів педагогічного впливу з метою активізації уваги, мислення та пізнавальної активності студентів; розуміння змісту поняття «професійно важливі риси викладача-психолога»; навчити практично застосувати теоретичні знання, пов'язані з викладацькою діяльністю.

Завданням посібника є сформулювати загальні і фахові компетентності; навчити студентів працювати самостійно, вміти планувати навчальну діяльність, розвивати вміння та навички самоорганізації, передбачати результати професійної діяльності. У посібнику деталізовано навчально-методичні матеріали для проведення семінарських та лабораторних занять; вміщено перелік завдань до аудиторної і самостійної роботи та методичні вказівки до її виконання.

Посібник укладено відповідно до стандарту вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» та освітніх програм «Психологія», «Практична психологія» освітнього ступеня «бакалавр». Матеріал посібника займає важливе місце в організації навчальної діяльності студентів як складової системи професійної освіти.

ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Загальні проблеми методики викладання психології

Обговорення теоретичних питань

1. Предмет та завдання дисципліни «Методика викладання психології».
2. Ознаки та принципи викладання психології (*детально обґрунтувати сутність кожного принципу*).
3. Становлення психологічної освіти у закладах освіти.
4. Основоположники університетської психології.
5. Основні дослідники методики викладання психології (XIX-XX ст).

Практична робота на семінарі

- Визначити основні відмінності у викладанні психології для майбутніх фахівців різних спеціальностей: економістів / юристів / істориків / програмістів / військових / акторів (*дві спеціальності на вибір студента; оформити у вигляді таблиці, визначивши мінімум по 3 відмінності*).

Література для самопідготовки: 1-4, 7, 9, 15, 22, 26

Семінарське заняття 2. Методи навчання у процесі викладання психології

Обговорення теоретичних питань

1. Загальні вимоги до методики викладання психології.
2. Форми, методи, прийоми та засоби навчання психології (*визначення понять з наведенням прикладів*).
3. Види та класифікація методів навчання психології (*схарактеризувати сутність кожного методу, вказати на відмінності*,

навести приклади):

- Методи навчання за джерелами знань.
 - Методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності.
 - Активні методи навчальної діяльності.
4. Фактори вибору методів навчання психології.

Література для самопідготовки: 6, 11, 13, 17, 27.

Семінарське заняття 3. Методи контролю і самоконтролю у навчанні

Обговорення теоретичних питань

1. Характеристика методів контролю і самоконтролю в навчанні.
2. Методи закріплення вивченого матеріалу.
3. Методи контролю знань, умінь і навичок студентів

Практична робота на семінарі

- (робота в групах) запропонувати методи і прийоми закріплення вивченого матеріалу.

Література для самопідготовки: 12, 13, 17, 24, 27.

Семінарське заняття 4. Лекція як форма передачі психологічних знань

Обговорення теоретичних питань

1. Різновиди лекцій.
2. Основні функції лекції.
3. Характеристика структурних компонентів лекції.
4. Методика підготовки та читання лекції.

Практична робота на семінарі

- розробка лекції для учнів професійно-технічного училища (коледжу) на одну із запропонованих тем та її представлення:
 - «Як досягти успіху в обраній професії»
 - «Шляхи та форми гармонійного розвитку особистості»
 - «Як подолати труднощі у майбутній професійній діяльності»
 - «Ваш власний варіант теми».

Література для самопідготовки: 8, 19, 21

Семінарське заняття 5. Форми здобуття психологічних знань

Обговорення теоретичних питань

1. Види та типи семінарських занять.
2. Методична розробка семінарського заняття.
3. Характеристика лабораторних занять.
4. Організація й проведення лабораторних робіт.

Практична робота на семінарі

- сформулювати правила розробки психологічного заходу.

Література для самопідготовки: 8, 19, 21.

Семінарське заняття 6. Психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної роботи студентів

Обговорення теоретичних питань

1. Сутність самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання.
2. Види та етапи самостійної роботи студентів.
3. Умови організації продуктивної самостійної роботи.
4. Загальні рекомендації до організації самостійної роботи.

Практична робота на семінарі

- розробка практичних рекомендацій (пам'ятки) до організації продуктивної самостійної роботи студентів та їх представлення.

Література для самопідготовки: 5, 13, 14, 20, 23, 25.

Семінарське заняття 7. Майстерність професійної діяльності викладача-психолога

Обговорення теоретичних питань

1. Аналіз наукових підходів до особистості психолога.
2. Образ майбутнього психолога-викладача (детальний аналіз структурних компонентів «Моделі»: знання, уміння, навички, особистісна сфера).
3. Основні функції і ролі викладача у навчальному процесі.
4. Необхідні умови кваліфікації викладача ВНЗ.
5. Основні сценарії, пов'язані зі страхами викладацької діяльності.
6. Проблема адаптації молодого викладача до діяльності у ВНЗ.

Практична робота на семінарі

- розробити рекомендації молодому викладачу.

Література для самопідготовки: 10, 14, 16, 28.

Семінарське заняття 8. Педагогічне спілкування в структурі навчального процесу

Обговорення теоретичних питань

1. Стратегії педагогічного спілкування.
2. Основні бар'єри педагогічного спілкування.
3. Індивідуальний стиль роботи викладача.
4. Проблема навчальних конфліктів та їх попередження.
5. Створення атмосфери психологічної підтримки.

Література для самопідготовки: 10, 14, 20, 30.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття № 1.

Використання методу проблемного навчання. Аналіз психологічних ситуацій

1. Виконання практичного завдання: проаналізувати психологічні ситуації проблемного характеру із застосуванням професійних знань і умінь.

У ході аналізу проблемних ситуацій студентам потрібно розробити алгоритм дій психолога. Для цього потрібно:

- з'ясувати можливі причини ситуації (обґрунтувати, на основі яких ознак зроблено припущення);
- вказати першочергові дії психолога (з ким працювати у першу чергу, які форми отримання інформації використали б; що б діагностували, які методики б застосували, з якою метою);
- можливі шляхи надання психологічної допомоги (вказати форми і методи психологічної роботи).

Форма виконання завдання: робота студентів у парах.

2. Взаємоаналіз представлених робіт (проаналізувати дотримання вимог методики проведення).

3. Підведення підсумків.

Дидактичний матеріал до заняття 1. Психологічні ситуації

• *До психолога звернулась учениця 11 класу. За її словами, вона не має інтересу до навчання чи хобі, немає цікавості до будь-яких занять взагалі, не бачить сенсу ходити на уроки. Не має жодного бажання*

вступати у ВНЗ, бо не знає, чим хоче займатись в житті, тож навіщо витрачати свій час на ВНЗ, з якого все одно підеш.

- *До психолога звернулася мама 5-річного хлопчика. Останнім часом дитина почала погано спати, кричить вночі, боїться темряви, став тривожним та боязким, проситься до батьків у ліжко на ніч.*

- *Звернулись батьки 11-річної дівчинки, яка цілими днями грає за комп'ютером, сидить в соцмережах або дивиться телевізор. Ігнорує всі прохання про допомогу. Якщо їй примусять вийти на вулицю, просто тихо сидить на лавці, нічого не робить, нікуди не ходить.*

- *Жінка звернулася до психолога зі скаргами на поведінку свого 6-річного сина, який погано почав себе поводити. То в школі вікно розіб'є (тату довелось іти склити), то на татів комп'ютер чай розіллє, одного разу віддав татів одеколон сусіду за іграшку, а недавно заховав кудись ключі від автомобіля. Чоловік і так на роботі втомлюється, майже весь час там проводить, намагається прогудувати сім*ю, а тут ще й син так себе поводить.*

- *Класний керівник 14-річного хлопчика скаржиться на те, що учень підглядає за дівчатками в роздягальні, бігає за ними. В хлопчика були вилучені гральні карти з непристойними зображеннями.*

- *До психолога звернулася бабуся 3-річного хлопчика. Вона скаржиться на «некерованість» дитини. Він часто б'ється, плюється, ображає однолітків та тварин.*

- *Звернулася мама хлопчика 8 років, який просто відмовляється ходити до школи. Ніяких причин не називає. На всі питання відповідає: «Я більше туди не піду».*

Лабораторне заняття № 2.

Цілі та задачі викладання психології в закладах загальної освіти на сучасному етапі розвитку психологічної науки

1. Розробка проекту програми вивчення психології (викладу психологічних знань) у загальноосвітній школі: відповідно до принципів, закономірностей і вимог до навчання психології; з урахуванням особливостей, які мають знати і враховувати майбутні психологи та факторів, які впливають на результат. Виконання завдання базується на основі опрацювання теоретичного матеріалу тем 1, 3.

2. Розробити проект програми вивчення психологічних дисциплін у різних класах загальноосвітньої школи (з 1 до 11 класу):

– придумати назви дисциплін (назви тематичних розділів), які ви запропонували б викладати у кожному класі (або ж блоками у кожній ланці – молодша, середня, старша ланка школи); можна погрупувати на власний розсуд, обґрунтувавши доцільність групування;

– зазначити зміст кожної пропонованої дисципліни;

– вказати, у якій формі пропонуєте проводити заняття (методи та форми роботи).

Форма виконання завдання: робота студентів у парах або мінігрупах.

3. Презентація проектів, обговорення.

4. Підведення підсумків (на цьому етапі доцільно узагальнити кращі зразки виконання завдання, а також після презентування студентами свої програм навести приклад з «Орієнтовної програми» задля розширення уявлення студентів про можливості вивчення психології у рамках шкільного курсу).

Орієнтовна програма

Вікова категорія	Актуальні психологічні проблеми
Молодша школа	<p>«Мій шкільний світ»</p> <p>Адаптація до шкільного життя, режиму;</p> <p>Діагностика та розвиток психічних процесів;</p> <p>Діагностика та розвиток творчих здібностей, обдарованості</p> <p>Взаємодія у класі: колектив, дружба,</p> <p>Подолання страхів, тривожності</p> <p>Психопрофілактика агресивності</p> <p>Один вдома або Увага, чужі люди: правила безпеки вдома і на вулиці</p> <p>Допомога в сім'ї: розподіл обов'язків, соціальні ролі мами і тата</p> <p>Навчаємось, граючи</p>
Середня школа	<p>«Підліткова психологія», «Я-особистість, Я - колектив»</p> <p>Адаптація до середньої школи: нові умови навчання</p> <p>Труднощі підліткового віку: чого від себе чекати мені (і навколишнім)</p> <p>Успішність у навчанні: престижно чи ні? як стати успішним у навчанні і житті</p> <p>Статеве виховання. як бути привабливим і подобатись</p> <p>Наркозалежність, паління, алкоголь – психопрофілактика</p> <p>Як навчитися сказати «ні»</p> <p>Труднощі у спілкуванні з батьками</p> <p>Фінансова зрілість (як поводитися з кишеньковими грошима: переваги і загрози).</p> <p>Ігроманія: про що це?</p> <p>Перша закоханість і її наслідки</p>

	<p><i>Жертви та агресори, булінг: хто, кого і за що?</i></p> <p><i>Мотивація досягнень у спорті, навчанні, творчій діяльності, громадській активності</i></p> <p><i>Пізнання себе: яким би я хотів бути, а яким – ні</i></p> <p><i>Безпека віртуального світу</i></p> <p><i>Я і мої мрії: чи вмієш/хочеш ти мріяти? Для чого це потрібно?</i></p> <p><i>Цінність життя: для чого вони стрибають?</i></p>
<p><i>Старша школа</i></p>	<p><i>Профорієнтаційна робота</i></p> <p><i>Моє майбутнє студентське життя: яким я його уявляю</i></p> <p><i>Школа майбутнього батьківства: про що потрібно вміти і знати, щоб ставати батьками</i></p> <p><i>Основи подружніх взаємин</i></p> <p><i>Батьківські помилки</i></p> <p><i>Криза юнацького віку: труднощі і новоутворення</i></p> <p><i>Саморозвиток особистості</i></p> <p><i>Я-чоловік, Я-жінка (якості, уміння, соціальні ролі, очікування)</i></p>

Лабораторне заняття № 3. Підготовка лекційного заняття

1. Розробка плану лекції з психології на одну із запропонованих тем для студентів різних спеціальностей. Мета лекції: зацікавити психологією, розширити знання про певне психологічне явище, тему. У ході виконання завдання потрібно:

- розробити структуру лекції (розгорнутий план),
- використати різні методи викладу матеріалу (вказати, які саме методи використали),
- представити план лекційного заняття в аудиторії.

Форма роботи: індивідуальна.

2. Пропоновані теми:

- *«Вікові кризи особистості»*
- *«Розвиток дитини дошкільного віку»*
- *«Психологічні проблеми дитячої агресивності»*
- *«Гендерне виховання дітей різного віку»*
- *«Психологічна сумісність у міжособистісних стосунках подружжя»*
- *«Особливості пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з вадами мови»*
- *«Вплив стилю управління на психологічний клімат організації».*
- *«Вплив гри на формування елементів навчальної діяльності дошкільника»*
- *«Особливості адаптаційного процесу на першому році навчання дитини в школі»*
- *«Динаміка емоційного ставлення вітчизняного споживача до рекламованої продукції»*
- *«Використання маніпуляційних технологій у політиці»*
- *«Психологічні особливості процесу спілкування»*
- *«Психологічна характеристика соціальних груп»*
- *«Функції мови у розвитку особистості»*
- *«Динаміка міжособистісних стосунків у групі»*

3. Взаємоаналіз представлених робіт. Критерії оцінювання якості виконаного завдання: тематична та змістова відповідність. В обговоренні результатів роботи необхідно також проаналізувати дотримання вимог методики проведення лекційного заняття.

4. Підведення підсумків.

Лабораторне заняття № 4.

Методичні правила розроблення анкет та опитувальників для діагностики

1. Обговорити основні методичні вимоги до розроблення діагностичних анкет та опитувальників:

- мета анкетування (у яких випадках використовується);
- структура анкети (тип запитань (відкриті, закриті запитання), їх послідовність та доцільність, очікувана інформативність відповіді);
- оптимальна кількість запитань;
- правила формулювання запитань (статистичні, провокативні, контрольні).

2. Проаналізувати правильність формулювань запитань анкети (на прикладі анкети для осіб зрілого віку «Чому людина змінює професію зрілому віці?»).

Форма роботи: евристична бесіда.

3. Скласти анкету (можна відповідно до теми своєї курсової роботи):

- для вивчення здібностей учнів середнього шкільного віку
- для вивчення життєвих цінностей підлітків
- уявлення підлітків про причини суїцидальної поведінки
- ставлення юнаків та дівчат до осіб протилежної статі
- уявлення про якості майбутнього шлюбного партнера
- ставлення батьків до домашнього насильства
- причини зміни професії у дорослому віці
- готовність молоді до усвідомленого батьківства
- уявлення батьків про причини підліткової агресії
- ставлення молоді до здорового способу життя
- уявлення студентів-психологів про професійні якості
- для вивчення мікроклімату у колективі учнів середньої школи
- для вивчення здібностей учнів молодшого шкільного віку

Форма роботи: індивідуальна.

Дидактичний матеріал до лабораторного заняття 4

Анкета «Чому людина змінює професію у зрілому віці?»

- Чи відповідає робота яку ви виконуєте, вашим знанням, кваліфікації і здібностям?
- Чи відчуваєте ви, що ця робота дає вам можливість особистісно і професійно рости?
- Чи вважаєте ви свою роботу різноманітною?
- Чи задоволені ви ступенем своєї участі в прийнятті важливих рішень?
- Чи зміните ви свою роботу на іншу, більш цікаву, але нижче оплачувану?
- Як правило, час, проведений на роботі, ви вважаєте загубленим?
- Чи створює ваша робота можливості для творчості?
- Чи відчуваєте ви негативні емоції від відсутності змін?
- Чи відчуваєте ви, що вам необхідно зайнятися організаційними питаннями, щоб реалізувати себе на роботі?

Лабораторне заняття № 5.

Методичні правила розроблення тестових завдань з психології

1. Проаналізувати пропоновані тестові завдання (див. «Дидактичний матеріал до заняття 5»), виправити можливі помилки (знайти правильну відповідь).

Форма роботи: евристична бесіда.

2. Обговорити основні методичні вимоги до розроблення контрольних тестів.

3. Скласти тестові завдання до однієї з тем курсу «Загальна психологія» (врахувати методику формулювання запитань, вимоги до підбору варіантів відповідей, кількість варіантів).

Форма роботи: індивідуальна.

4. Представлення та обговорення результатів роботи.

5. Підсумки.

Дидактичний матеріал до лабораторного заняття 5.

Зразки тестових завдань

Завдання № 1

У якому із перелічених варіантів не вірно зазначено завдання історії психології:

- а) вивчення закономірностей розвитку знань про психіку;*
- б) вивчення біографічних даних дослідників психології;*
- в) розкрити взаємозв'язки психології з іншими науками;*
- г) вивчити роль особистості, її індивідуального шляху в становленні самої науки.*

Завдання № 2

Зазначити основні психологічні ідеї епохи Просвітництва

- а) античний ідеал людини;*
- б) співвідношення інтелекту і волі;*
- в) початок емпіричних досліджень;*
- г) захоплення містичними вченнями;*
- д) полеміка щодо проблеми смертності і безсмертя душі;*
- е) співвідношення душі і тіла;*
- є) розвиток антропологічних знань.*

Завдання № 3

Кого із зазначених нижче осіб вважають «батьком» експериментальної психології:

- а) І. Кант;*
- б) В. Вундт;*
- в) Е. Б. Тітченер;*
- г) Ф.Гальтон.*

Завдання № 4

В якому рядку дано правильне визначення біхевіоризму:

- а) – наука, яка вивчає умовні рефлекси, які є основою поведінки людини і тварини;*
- б) – наука про поведінку, предметом якої є спостережувані акти поведінки, доступні для об'єктивного опису;*
- в) – наука про закономірності розвитку психіки.*

Завдання № 5

Зазначте назву психологічного напрямку, визначення якого приведено нижче:

«... - науковий напрям, який зосереджений на дослідженні ролі психіки в адаптації організму до умов навколишнього середовища»

- а) психоаналіз;
- б) гештальт-психологія;
- в) функціоналізм;
- г) структуралізм;
- д) біхевіоризм;

Завдання № 6

Зазначте правильне значення терміна «архетип»:

- а) таємний образ;
- б) первинна модель;
- в) суспільна цінність
- г) первинний образ;

Завдання № 7

В теорії особистості А. Адлера провідна роль відводиться:

- а) соціальному аспекту;
- б) генетичному матеріалу;
- в) біологічним факторам.

Завдання № 8

Виберіть із зазначених нижче методів ті, які не використовувала у роботі з дітьми А. Фрейд:

- а) метод вільних асоціацій;
- б) гіпноз;
- в) аналіз сновидінь та мрій;
- г) аналіз історії хвороби;
- д) проєктивні методики.

Лабораторне заняття № 6.

Аналіз та розроблення психологічних рекомендацій

1. Розглянути сутність психологічних рекомендацій (сформулювати стисле визначення поняття, обговорити такі запитання:

– для чого потрібні психологічні рекомендації?

- в яких ситуаціях їх надає психолог?
- чи існують вимоги до їх укладання?

Психологічні рекомендації (або рекомендації психолога) – це стислі настанови (поради) щодо певних дій.

Форма роботи: обговорення проблемних запитань.

2. Основні вимоги до розробки та формулювання рекомендацій:

- простота і однозначність висловлювання;
 - доступність та зрозумілість настанови («застосовуйте», «не робіть»);
 - послідовність формулювань (від простішого до складнішого);
 - відсутність складних, незрозумілих для клієнта термінів;
 - обмежена кількість рекомендацій (щоб можна було запам'ятати всі)
- близько 7 (+ - 2);
- однотипність формулювань (або у формі інфінітива («любити, добирати, застосовувати») або у формі наказового способу («любіть, добирайте, застосовуйте»);
 - можливими є включення безособових речень («Зауваження повинно відноситися до вчинку, а не особистості дитини»);
 - як правило, містить одне речення. Друге речення – для пояснення, конкретизації попереднього речення.

3. Практична робота. Проаналізувати запропоновані рекомендації, вказати на можливі недоліки, уточнити формулювання. Пояснити сутність рекомендацій, які на вашу думку, складені правильно.

Форма роботи: індивідуальна або ж в парах.

4. Представлення результатів роботи та їх обговорення.

5. Підведення підсумків.

Дидактичний матеріал до лабораторного заняття 6.

Кейс 1. Основні рекомендації для ефективної взаємодії батьків та дітей

1. Любити та проявляти свою любов так, щоб дитина постійно відчувала свою цінність та неповторність; саме граючись разом з дитиною Ви виявляєте любов до неї.

2. Не бійтеся похвалити дитину, заохочуйте її навіть при невеликих досягненнях.

3. Зауваження повинно відноситися до вчинку, а не особистості дитини.

4. Не таврувати дитину словом та відмінити негативні вербальні та невербальні реакції.

5. Добирати різні тактики поведінки в ситуаціях емоційно-афективного сплеску, вести роз'яснювальну та пізнавальну бесіду.

6. Не варто використовувати принципи «жорстокість проти жорстокості», «впертість проти впертості» тощо.

7. Вимоги батьків повинні стимулювати позитивну поведінку дитини.

8. Давати можливість проявляти самостійність, терпіння, розуміння до того, що робить дитина. Негативне сприйняття аспектів її поведінки батьками не вирішує конфліктної ситуації, а навпаки, тільки поглиблює суперечність, порушує особистісні відношення «мати-дитина».

Кейс 2. Основні рекомендації для ефективної взаємодії батьків та дітей

1. Проводити бесіди з дітьми про їх проблеми та почуття.

2. Активне слухання, спостереження та сприймання слів і вчинків дитини (уважне відношення до наявної ситуації, в якій знаходиться дитина, до способу сприйняття світу дитиною).

3. Використання нових формулювань, тобто дзеркальне відображення суджень дитини (дати дитині зрозуміти, що її слухають, таким чином зосередити увагу на наступній бесіді).

4. Селективне використання питань. Краще повторити сказане дитиною, аніж спитати «чому?», задати питання «Що ти зробив (ла)?».

5. Вербалізація батьками емоційних почуттів дитини, які криються у мові чи малюнках для перетворення неусвідомлюваного у свідоме, показати їй, що почуття знаходять розуміння (вираження емпатії).

6. Використання батьками своїх почуттів, інтуїції, сприйняття та їх вербалізація для дитини.

7. Пам'ятати, що кожна дитина розвивається індивідуально і прояви поведінки, яка характерна для 3-х років можуть з'явитися значно раніше, вже наприкінці раннього віку (2,5 р.).

8. Виконання бажання дитини під час «бунту» заради її заспокоєння є для неї заохоченням до подібної поведінки.

9. Недопустиме силове заспокоєння, покарання за «погану поведінку». Це тільки погіршить стан дитини, викличе агресію та ненависть до вас.

Кейс 3. Пам'ятка самодопомоги після розлучення

Якщо Ви не звернулися за психологічної підтримкою до спеціаліста, то допоможіть собі самі. Для цього необхідно дотримуватися певних правил. Розглянемо їх детальніше.

1. Пробачити себе і партнера.

2. Перегорнути сторінку життя. залишити життя з партнером у минулому і зосередитися на теперішньому.

3. Відпочити деякий час від стосунків. Насолодитися життям: природою, роботою, дружнім спілкуванням.

4. Спілкуватися з різними людьми. Не замикатися в собі.

5. Планувати життя. Визначати життєві цілі та шляхи їх досягнення. Мріяти.

6. Приваблювати в своє життя партнера (за бажанням). Малювати його образ. Розмовляти з ним. Вірити, що він уже поруч з вами.

Успіхів! У Вас все вийде!

Кейс 4. Рекомендації батькам, які виховують дитину після розлучення

1. Дитина знає всі таємниці батьків. Розмовляйте з нею про труднощі у стосунках.
2. Дитина має бути впевнена у тому, що її люблять обоє з батьків.
3. Образ кожного з батьків має бути позитивним.
4. Розлученому подружжю необхідно усвідомити сімейний стан як природній і сформувати подібне ставлення до цього у дитини.
5. Необхідно зберігати доброзичливі стосунки із партнером минулого.
6. Потрібно створювати умови для регулярного спілкування дитини з батьком, який проживає окремо.
7. Сімейна історія не повинна закінчуватися розлученням, вона обов'язково має продовження.
8. Не можна обмежувати та переривати стосунки з бабусями та дідусями обох батьків.
9. Поставте дитині запитання і дочекайтеся відповіді, уточніть їх: як ти уявляєш наше життя тепер; на що ти сподіваєшся; про що нам необхідно домовитися, чого б ти хотів.
10. Життя не стоїть на місці. Хороше попереду.
11. Говоріть правду дитині.
12. Проявіть пильність: дитина має набути душевної рівноваги. Підкажіть їй засоби, можливості.

Кейс 4. Рекомендації для батьків з метою попередження агресивності дітей молодшого шкільного віку

1. *Будьте уважні до нестатків і потреб дитини. Демонструйте модель неагресивної поведінки.*

2. *Спробуйте спочатку розібратися в поведінці дитини, уважно її вислухайте, а потім уже дійте. Ваше перше враження про те, що реально відбувається з дитиною, а виходить, і ваша реакція можуть бути невірними.*

3. *Реагуйте не на всі прояви сина чи дочки, які вам не подобаються. У протилежному випадку ви можете домогтися лише того, що закріпите небажану поведінку дитини. Якщо ж при цьому ви звертаєте на неї мало уваги в інші моменти (коли вона добре поводить, наприклад), то дитина одержує інформацію: «Хочеш, щоб дорослі звернули на тебе увага, – драгуй їх».*

4. *Не накопичуйте невдоволення дитиною. Багато батьків, подібно колекціонерам, накопичують своє роздратування проти дітей. Одного разу воно лавиною вихлюпнеться на сина чи дочку. Замість цього намагайтеся розібратися в тих почуттях, які викликає у вас дитина, обговорите їх з чоловіком чи із самою дитиною.*

5. *Навчайте розпізнаванню власного емоційного стану і стану оточуючих людей. Розвивайте здатність до емпатії.*

Кейс 5. Рекомендації для батьків з метою попередження агресивності дітей молодшого шкільного віку

1. *Не вступаєте з дитиною в «боротьбу за владу». Син або дочка не хочуть виконувати ваші вимоги: «Я не хочу! Не буду, і все!». Як уникнути протистояння з дитиною? У кожній родині є свої правила і заборони. Якщо число їх невелике, вони тверді, а головне, логічні, то батько, переконуючи дитину, може спиратися на них. Цю бесіду краще вести в такий спосіб. Спочатку вислухати дитину, постаратися*

зрозуміти її напрям думок, а потім приймати рішення, яке містить у собі деякі обмеження для неї.

2. Часто дитина протиборствує тому, що в такий спосіб намагається затвердити себе. «Я теж дорослий, теж самостійний, можу думати і приймати рішення» – от що вона б сказала, якби могла сформулювати свої почуття. Частіше давайте дитині відчуття, що ви рахуетесь з її думкою, що і її судження можуть бути для вас авторитетними.

3. Будьте послідовні в покараннях дитини. Покарання не повинні принижувати дитини. Фізичне покарання при удаваній його дієвості швидко знімає в покараного почуття провини і перешкоджає її усвідомленню.

4. Навчайте прийнятним способам вираження гніву.

5. Давайте можливість дитині виявляти гнів безпосередньо після події, яка викликала фрустрацію.

6. Відпрацьовуйте навички реагування в конфліктних ситуаціях. Навчайте брати відповідальність на себе.

Лабораторне заняття № 7.

Розробка та проведення психологічного заходу із застосуванням інтерактивних методів навчання

1. Завдання: розробити психологічний захід з просвітницькою, психопрофілактичною метою для представників певної професії. Застосувати (за доцільністю) методи інтерактивного навчання (ділова гра, «мозкова атака», «круглий стіл»).

2. Психологічний захід повинен містити:

- тему, яка має зацікавити, тих, кому адресований захід,
- мету (вказати, як створите мотивацію до участі),
- вказати місце проведення та необхідне обладнання,

– розширений план проведення (що плануєте робити, для чого, які форми і методи роботи використаєте).

– передбачуваний ефект (результат) від проведеного заходу.

3. Психологічний захід має бути розроблений для представників одного з виду професій (на вибір):

– медичні професії (лікарі, медичні сестри);

– представники органів правопорядку;

– акторські професії;

– працівники сфери транспорту;

– педагоги (вихователі, вчителі, викладачі різних ЗВО);

– тренери спортивних команд;

– працівники сфери торгівлі (продавець, менеджер продажу, адміністратор магазину);

– державні службовці: працівники міських, районних, обл. адміністрацій, сфери обслуговування (ЖЕК, відділи соц. забезпечення, тощо).

Форма роботи: робота в мінігрупах.

4. Презентація проектів, обговорення.

5. Підведення підсумків.

Лабораторне заняття № 8.

Розроблення програми вивчення психологічної дисципліни

1. Обговорити основні вимоги до укладання робочої програми навчальної дисципліни (структура, змістове наповнення, урахування вимог стандарту певної спеціальності, методичні вимоги).

2. Завдання: розробити програму вивчення психологічної дисципліни для різних категорій слухачів. Перелік дисциплін:

– Психологія розвитку (для педіатрів)

– Психологія сімейних стосунків (для старшокласників)

- Дитяча психологія (для психологів)
- Психологія конфлікту (для фахівців управлінської сфери)
- Психологія батьківства (для психологів)
- Психологія чоловічо-жіночих стосунків (для юнаків та дівчат)
- Психологія підліткового віку (для майбутніх педагогів)
- Психологічні проблеми інтернет-залежності (для підлітків)
- Психологія стресу (для фахівців економічної сфери)

3. Програма повинна містити (структура):

- вказати мету і завдання дисципліни (чого вона повинна навчити);
- форми організації (лекції, семінари, лабораторні, тренінги тощо)

та їх кількість;

– теми лекцій та теми практичних занять (обґрунтувати логіку укладання програми).

Форма роботи: робота в парах.

4. Презентація проектів, обговорення.

5. Підведення підсумків.

Лабораторне заняття № 9.

Особистість психолога, психолога-викладача

1. Самодіагностика рівня розвитку професійних компетентностей.

Діагностика особистісних та професійних якостей:

- «Опитувальник для діагностики рівня розвитку знань, умінь і навичок майбутніх психологів».

2. Діагностика здатності до самовдосконалення:

- Тест «Діагностика психологічної готовності до освоєння нового у професійній діяльності»

- Тест–анкета «Самооцінка здатності до самоосвіти та саморозвитку особистості» (М. П. Лукашевич)

- Тестова методика «Діагностика реалізації потреби у саморозвитку» (Н. П. Фетискін)

3. Використання методики самооцінки.

- Тест «Самооцінка особистості»

4. Розробити «психологічний портрет» фахівця-психолога та вказати способи формування (розвитку професійно важливих якостей).

5. Самоаналіз. Скласти самозвіт рівня розвитку власних професійних якостей, вказати, які якості хотів би («вважаю за доцільне») розвивати у собі.

6. Творче завдання: якими методами, прийомами, засобами розвивати такі якості як «наполегливість», «вимогливість до себе», «відповідальність», «самокритичність», «товариськість», «оптимізм». Запропонуйте рекомендації психолога.

7. Підведення підсумків.

Лабораторне заняття № 10.

Виконання практичних завдань із застосуванням методів та прийомів навчання психології

1. Виконати одне з практичних завдань (на вибір або ж за розподілом різних видів завдань у групі):

- Розробити психологічні рекомендації вчителям щодо організації навчальної діяльності молодших школярів.

- Скласти правила ділового спілкування.

- Розробити рекомендації для вчителя по оптимізації спілкування з підлітками.

- Підготувати запитання анкети батькам школярів «Ваше ставлення до сімейного насильства».

- Розробити психологічні рекомендації для покращення соціально-психологічного клімату в трудовому колективі.
- Скласти план психологічного заходу для студентів на тему: «Самовдосконалення як психологічна потреба особистості».
- Розробити перелік питань для інтерв'ювання претендентів на нову посаду у фірмі.
- Підготувати запитання анкети школярам «Твоє ставлення до навчальних предметів у 7 класі».
- Запропонувати види роботи психолога з учнями та вчителями для оптимізації педагогічної взаємодії.
- Розробити психологічні рекомендації для покращення соціально-психологічного клімату в учнівському колективі (7 клас).

Форма роботи: індивідуальна.

2. Взаємоаналіз представлених робіт (аналіз дотримання вимог методики проведення).

3. Підведення підсумків.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Мета та завдання самостійної роботи студентів: з метою поглиблення теоретичних та практичних основ психологічних знань студенти повинні знати основні критерії періодизації дисципліни; основні етапи розвитку історії психології на основі самостійної роботи з науковою літературою; розуміти перспективи розвитку психологічних ідей на сучасному етапі розвитку; основні напрямки психології та їх перспективи розвитку; вміти самостійно виявляти залежність розвитку психічних знань від запитів суспільства, соціально-культурного контексту, ідеологічного впливу; визначити роль особистості на розвиток та становлення науки. Працюючи з основною та додатковою літературою до курсу, вміти розглядати психологію у тісному зв'язку з спорідненими науками, які вплинули на її становлення (філософія, соціологія, релігієзнавство та ін.); вміти аналізувати та порівнювати сучасні напрямки психології, наукові школи та течії з позиції їх історичного розвитку; використовувати знання з історії психології для прогнозування шляхів розвитку соціально-психологічної думки; вміти аналізувати вплив соціальної ситуації, громадських, історичних умов, культурних та політичних ідей на зміст, розповсюдження, розвиток чи гальмування наукових психологічних концепцій.

Форми організації самостійної роботи: конспекти першоджерел, самостійний підбір додаткової літератури до семінарського заняття, розроблення тестових завдань з вивчених тем, виконання практичних занять.

Види завдань:

1. Запропонуйте типологію методів викладання дисциплін.
2. Дайте характеристику форм організації навчального процесу у вищій школі.
3. Розкрийте зміст основних форм організації навчального процесу у вищій школі.

4. Визначите основні функції лекції.
5. Обґрунтуйте необхідність використання різних видів лекцій у викладанні дисциплін.
6. Охарактеризуйте основні дидактичні принципи відбору і викладання матеріалу лекцій.
7. У чому полягають мета та функції лекції?
8. Визначити основні завдання практичних занять з курсу дисциплін, що вивчаються на факультеті.
9. Надайте загальну характеристику змісту підготовки фахівця за напрямом підготовки «Психологія» // «Практична психологія».
10. Охарактеризуйте структуру і зміст навчальної програми одного із навчальних курсів.
11. Дайте загальну характеристику позааудиторних видів роботи з курсу дисциплін, що вивчаються на факультеті (за вашим вибором).
12. Основні вимоги до проведення семінарських занять з циклу дисциплін.
13. Охарактеризуйте зміст консультативної роботи викладача – керівника курсової, кваліфікаційної роботи.
14. Визначити, в чому полягає значення самостійної роботи студента вищого навчального закладу.
15. Дайте характеристику основних видів самостійної роботи студентів при вивченні дисциплін, що вивчаються на у факультеті.
16. Розкрийте зміст та запропонуйте кілька форм проведення семінарських занять з дисциплін, що вивчаються на факультеті.
17. Визначити, в чому полягає наступність у змісті та структурі практичних занять з курсу дисциплін.
18. Розробити кілька варіантів плану практичного заняття до однієї теми курсу дисципліни, що вивчається на факультеті.
19. Визначити, в чому полягає призначення практичних занять.
20. Розробити структуру і зміст однієї лекції (за вибором студента).

21. Розробити структуру і зміст одного семінарського заняття. (за вибором студента).

22. Розробити структуру і зміст одного лабораторного заняття з курсу (за вибором студента).

Практична частина

23. Розробити лекцію на одну із запропонованих тем (на вибір).

24. Створити робочу програму дисципліни (на вибір) та її представити.

25. Урок з психології (психологічний захід).

26. Розробіть план проведення лекції для студентів математичного факультету на довільну психологічну тематику.

27. Розробіть план проведення уроку для учнів початкових класів середньої школи на довільну психологічну тему.

28. Розробіть план проведення лекції для учнів технічного училища на довільну психологічну тематику.

29. Розробіть план проведення лекції для студентів історичного факультету на довільну психологічну тематику.

30. Розробіть план проведення семінарського заняття з використанням інтерактивних методів.

31. Розробіть план проведення практичного заняття зі студентами психологічного факультету.

32. Розробіть план проведення лабораторного заняття з використанням активних методів навчання.

33. Розробіть план проведення уроку-факультативу для учнів старших класів середньої школи на тему: «Самовдосконалення особистості майбутнього фахівця».

34. Розробіть план проведення уроку для учнів гуманітарного ліцею на тему: «Психологія – наука майбутнього».

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові джерела

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Управління школою. – 2004. – лютий. – № 4. – С. 2-14.
2. Закон України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. – 2002. – № 4. – С. 36-41.
4. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтень. 2001 р. № 992/2001 // Офіційний вісник України – К., 2001. – № 43. – С. 121.

Навчальні підручники та посібники

5. Авдеєнко А.П. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи студентів /А. П. Авдеєнко, Л. В. Дементій, О. Є. Поляков; /Проблеми освіти. - К. - 2001. – Вип.24.– С. 108-111.
6. Барбашова І. А Дидактика: навч. посібник для ст-тів ВНЗ / І. А. Барбашова. – 2-е видання. – Донецьк: Ландон-XXI, 2011. – 228 с.
7. Барбашова І.А Загальні основи педагогіки: навч. посібник для ст-тів ВНЗ / І. А. Барбашова. – 2-е видання. – Донецьк: Ландон-XXI, 2011. – 126 с.
8. Бондар В. Дидактика: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2005. – 252 с.
9. Вишневський О І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. / О. І. Вишневський . – Вид. 3-є, доопрац. і допов. – К.: Знання, 2008. – 568 с.
10. Голік О.Б. Педагогічна майстерність: організаційно-управлінський аспект: Навч. посібник – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2010. – 242 с.
11. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навчально-методичний посібник /

- авт. кол.; за ред. М. Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 256 с.
12. Кайданова Л. Г., Мнушко З. М. Модульна технологія навчання. Навч.-метод. Посібник. – Харків.: Золоті сторінки, 2002. – 83 с.
 13. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
 14. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи. – К.: Знання, 2009. – 387 с.
 15. Методика викладання психології у вищій школі : [навч. посіб.] / Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко та ін. – К. : Атіка, 2012. – 272 с.
 16. Мистецтво бути викладачем: Практ. посіб. / А. Брінклі, Б. Десанте, М. Флегм та ін. За ред. О.І. Сидоренка. – К.: Навч.-методич. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». – 2003. – 144 с.
 17. Методичний посібник з курсу «Методика викладання психології». Тематика та зміст семінарських і лабораторних занять (додаток до робочої навчальної програми). Для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» освітнього ступеня «бакалавр». / Смалиус Л. Н. електронний підручник. – Черкаси: Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2023. – 32 с.
 18. Навчально-методичний посібник «Методика викладання психології» для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія. / Смалиус Л. Н. електронний підручник. – Черкаси: Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2021. – 140 с.
 19. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. – К.: ЧП, 2007. – 211 с.
 20. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / В. Л. Ортинський; М-во освіти і науки України, Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 С.
 21. Педагогічні технології: теорія та пратика. Навч.-методичний посібник. – За ред. Гриньової М. В. – Полтава, 2006.
 22. Слепкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К., 2000.

23. Романовський О. Г., Резнік С. М. Методика викладання психології : навчально-методичний посібник/ Романовський О. Г., Резнік С. М. – Харків : ФОП Панов А.М., 2019. – 51 с. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/185669298.pdf>
24. Ярощук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: Навчальний посібник. – Луцьк, 2010. – 308с.

Статті

25. Авдеєнко А. П. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи студентів /А. П. Авдеєнко, Л. В. Дементій, О. Є. Поляков; /Проблеми освіти. –К. –2001. –Вип.24.– С. 108-111
26. Величко О.Б. Гуманізація освіти та її вплив на становлення особистості студента//Проблеми освіти. –К. –2001. –Вип.24.– С. 25-29
27. Інформаційні технології і засоби навчання: зб.наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К.: Атіка, 2005. – 272 с.
28. Лалак Н. Формування професійної компетентності у майбутніх учителів як психолого-педагогічна проблема / Н. Лалак // Рідна школа. – 2009. – № 5-6. – С. 17-20.
29. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – вип. 61 / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України; редкол.: О. П. Гребельник, Я. Я. Болюбаш, І.А. Шелест та ін. – К., 2010. – 185 с.
30. Уліщенко Андрій. Розвиток креативних якостей педагога в системі підвищення кваліфікації / А. Уліщенко // Освіта і управління. – 2009. – № 1. – С. 126-130.

Методичне видання

Смалиус Людмила Никифорівна

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА З КУРСУ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ»**

для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання